

Asia: VN/20569/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

LAUSUNNON KESKEISET HUOMIOT

Into keskittyy lausunnossaan lastensuojelun jälkihuollon ikärajaa koskeviin muutoksiin. Lausunnossa hyödynnetään etsivän nuorisotyön ja työpajakentän toimijoilta kerättyjä näkemyksiä. Eesityksen mukaan jälkihuollon ikäraja laskettaisiin 25 vuodesta 23 vuoteen. Samalla muutettaisiin lastensuojelulain nuoren määritelmää 18–24-vuotiaasta 18–22-vuotiaaseen. Lisäksi muutettaisiin nuorelle maksettavien itsenäistymisvarojen viimesijaista maksupäivää ajankohtaan, jolloin nuori täyttää 23 vuotta. Into katsoo, että muutokset lisääisivät haavoittuvassa asemassa olevien nuorten syrjäytymisen riskejä ja ruuhkauttaisivat jo nyt puutteelliset mielenterveys- ja aikuissosiaalityön palvelut. Jälkihuollon ikärajaan aiemmin tehtyjen muutosten vaikutuksia ole arvioitu. Into katsoo, ettei ikärajan lasku tuota yhteiskunnalle säästöjä, vaan aiheuttaa kustannusten kasvua muilla sektoreilla. Into korostaa, että jälkihuoltoa tulee kehittää ja vahvistaa. Into vastustaa jälkihuollon ikärajan laskua sekä nuoren määritelmän ja itsenäistymisvarojen viimesijaisen maksupäivän muuttamista.

HALLITUSOHJELMA TAVOITTEILEE SYRJÄYTYMISEN EHKÄISYÄ – JÄLKIHUOLTO ON TÄRKEÄSSÄ ROOLISSA

Lastensuojelun jälkihuollon ikäraja nostettiin 21 vuodesta 25 vuoteen vuonna 2020. Tuolloin lastensuojelun asiantuntijat kannattivat jälkihuollon ikärajan nostamista, ja sitä suosittelivat myös laaditut selvitykset. Into huomauttaa, ettei aiemman muutoksen vaikutuksia ei ole nyt arvioitu, ja kaavailtujen ikärajan muutosten tulisi perustua selvitystietoon.

Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että nuorten hyvinvointi on aiempaa polarisoituneempaa: vaikka yhä useampi nuori voi entistä paremmin, pahoinvoivat nuoret voivat aiempaa huonommin. Nuorten syrjäytyminen ja pahoinvoinnin kasvu nähdään yhteiskuntamme suurimpina haasteina. Hallitusohjelmassa myös luvataan panostaa syrjäytymisen ehkäisemiseen. Into yhtyy näihin näkemyksiin, mutta korostaa, ettei jälkihuollon ikärajan lasku tue nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen tavoitetta ja pahoinvoivien nuorten hyvinvoinnin edistämistä. Jälkihuolto on palvelu, joka on kohdennettu juuri tähän kohderyhmään ja joka on tärkeässä asemassa nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä.

MUUTOS LISÄÄ HAAVOITTUVASSA ASEMASSA OLEVIEN NUORTEN SYRJÄYTYMISTÄ

Lastensuojelun jälkihuollon piirissä on haavoittuvassa asemassa olevia nuoria, jotka ovat erityisessä syrjäytymisvaarassa. Merkittävällä osalla näistä nuorista on moninaisia, toisiinsa kietoutuneita haasteita ja monialaisen tuen tarvetta. Etsivän nuorisotyön ja työpajojen ammattilaisten mukaan monella lastensuojelun asiakkuudessa olleella nuorella ei vielä 23-vuotiaana ole sellaisia taitoja, toimijuutta ja arjenhallintaa, millä he selviäisivät itsenäistymisen vaiheesta. Jälkihuollon ikärajan laskeminen ja nuorten tuen leikkaaminen heikentää entisestään nuorten tilannetta.

Myös esityksessä tuodaan esille, että ikärajan lasku todennäköisesti heikentää kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien ja paljon erilaista tukea tarvitsevien yli 23-vuotiaiden nuorten tilannetta, ellei muu palvelujärjestelmä kykene tehostamaan toimintaansa ja vahvistamaan poikkihallinnollista yhteistyötä. Esityksessä eräänä ratkaisuna pidetään hallitusohjelmaan kirjattua laaja-alaista toimenpideohjelmaa nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Into pitää toimenpideohjelmaa tärkeänä, mutta korostaa, ettei sillä voida paikata yksittäisiä ja tarpeisiin vastaavia kohdennettuja palveluja, kuten jälkihuoltoa. Lastensuojelun vahvuus on, että asiakkaalla on oikeus sosiaalityöntekijään ja tällä on velvollisuus järjestää tarvittavat tukipalvelut.

Into katsoo, että nuorten tuen ja turvaverkkojen heikentäminen vaikeuttaisi nuorten kouluttautumista ja työllistymistä ja lisäisi heidän syrjäytymisen riskejään. Näin ollen ikärajan laskemisen myötä nuorten huono-osaisuus ei vähene vaan syvenee, kerrostuu ja muuttuu entistä kompleksisemmaksi. Myös ylisukupolvisen syrjäytymisen riskit voivat kasvaa.

JO NYT PUUTTEELLISET MIELENTERVEYSPALVELUT JA AIKUISSOSIAALITYÖ TULEVAT RUUHKAUTUMAAN

Lastensuojelun piirissä olevilla nuorilla erilaiset mielenterveyden ongelmat ovat yleisiä, ja jälkihuolto tukee näiden nuorten arjen toimintakykyä. Jälkihuolto joutuu osaltaan myös paikkaamaan mielenterveyspalveluiden puutteita. Jos tämä tuki lyhenee, tarvitaan aiempaa enemmän resursseja sosiaali- ja terveyspalveluihin, erityisesti mielenterveyspalveluihin ja aikuissosiaalityöhön. Ikärajan laskeminen tulee entisestään ruuhkauttamaan näitä palveluita. Se tulee kuormittamaan myös

työllisyyspalveluita, sillä jälkihuolto on osaltaan tukenut nuoria työvoimapalveluiden piiriin ja auttanut heitä työllistymispolullaan. On myös huomattava, että jälkihuollolla on muihin palveluihin, myös aikuissosiaalityöhön verrattuna, enemmän mahdollisuuksia ja resursseja tukea nuoria kokonaisvaltaisesti. Ilman näitä mahdollisuuksia vaarana on, että nuoret jäävät tarvitsemansa tuen ulkopuolelle.

Esityksen mukaan muutoksen kielteisiä vaikutuksia on mahdollista torjua siten, että lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityössä huolehditaan onnistuneista siirtymistä muihin mahdollisesti tarvittaviin tukitoimiin ja palveluihin. Esityksessä todetaan myös, että yhä paljon tukea tarvitsevat 23 vuotta täyttävät jälkihuollon asiakkaat voivat siirtyä sosiaalihuoltolain mukaisen erityisen tuen piiriin. Etsivän nuorisotyön ja työpajakentän kokemusten perusteella yhtälö on haasteellinen, kun jo nyt ja aikuissosiaalityön resurssit riittämättömät ja päihde- ja mielenterveyspalvelut täysin puutteelliset. Etsivien nuorisotyöntekijöiden ja työpajatoimijoiden mukaan esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ja ohjaajien sekä nuorten tukihenkilöiden saatavuus suhteessa tarpeisiin on tällä hetkellä varsin heikkoa ja mielenterveyspalveluiden jonot ovat pahimmillaan vuoden tai jopa kahden vuoden mittaisia.

Esityksessä todetaan, että uudenlaista yhteistyötä on tarkoitus edistää hallitusohjelmaan kirjatulla nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen toimenpideohjelmalla. Esityksen mukaan entistä harvempi tarvitsisi lastensuojelun jälkihuoltoa useiden vuosien ajan, jos itsenäistymisen alkuvaiheen toimia voitaisiin tehostaa ja koordinoida nykyistä paremmin. Into katsoo, että monialaisen yhteistyön ja varhaisten tukitoimien vahvistaminen on tärkeää, mutta sillä ei voida korvata jälkihuollon tapaista, selkeään kohderyhmään ja tarpeeseen kohdennettua räätälöityä palvelua.

MYÖS ETSIVÄN NUORISOTYÖN JA TYÖPAJATOIMINNAN TARVE TULEE KASVAMAAN

Into katsoo, että jälkihuollon ikärajan laskemisesta tulee seuraamaan myös etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan tarpeen kasvua. Nuoret tarvitsevat enemmän tukea ja ohjausta itsenäistymisessä ja elämänhallinnassa, kun jälkihuollon tuki päättyy aiemmin.

Esityksessä todetaan, että ikärajan lasku vaikuttaa todennäköisesti siten, että jälkihuollosta siirtyy asiakkaita aikuissosiaalityöhön. Tämän uskotaan parhaimmillaan voivan ehkäistä lastensuojeluasiakkuuksien pitkittymistä ja kannustavan hyvinvointialueita kehittämään nuorten aikuisten ja perheiden muuta sosiaalityötä sekä tehostamaan yhteistyötään kuntien – esimerkiksi etsivän nuorisotyön – kanssa.

Into korostaa, ettei etsivä nuorisotyö voi korvata jälkihuoltoa. On myös huomattava, että etsivä nuorisotyö on nuorelle aina vapaaehtoista. Jälkihuolto osana lastensuojelua muodostaa luonnollisen palvelujatkumon ja on subjektiivisena oikeutena nuorelle matalin mahdollinen kynnyks.

Tiedonsaantahaasteet lastensuojelun ja muiden palveluiden välillä voivat vaarantaa nuoren palveluiden oikea-aikaisuuden. Tiedonkulkua ja yhteistyötä eri palveluiden välillä tulee vahvistaa.

Työpajoilta löytyisi osaamista tukea entistä laajemmin jälkihuollon piirissä olleita nuoria saattaen vaihtaen jälkihuollon kanssa sen jälkeen ja osana palveluprosessia, mutta olemassa olevilla ja yhä niukkenevilla resursseilla tämä ei ole mahdollista. Tilanne tulee entisestään heikkenemään, jos työpajojen valtionavustusta leikataan valtiovarainministeriön ehdotuksen mukaisesti. Into korostaa, ettei myöskään työpajatoiminta voi korvata jälkihuoltoa.

MUUTOS EI TUOTA SÄÄSTÖJÄ, VAAN KUSTANNUSTEN KASVUA

Into korostaa, ettei tuen ja avun tarve ei poistu sillä, että palvelu poistetaan. Yksilö ei myöskään kuluta yhteiskunnan varoja yhtään sen vähempää – päinvastoin: oikea-aikainen apu ja tuki maksaa huomattavasti vähemmän kuin koulutuksen ja työn ulkopuolelle jääminen ja syrjäytyminen. Säästöä olisi se, että tukea tarvitsevat nuoret saavat laadukasta jälkihuoltoa, joka tukee itsenäistymistä ja ehkäisee syrjäytymistä.

Esityksen mukaan säästö, joka ikärajan laskusta saadaan, on vuodelle 2024 12 miljoonaa euroa ja vuodesta 2025 lukien 24 miljoonaa euroa. Toisaalta todetaan, että jälkihuollon menot voisivat vähentyä ikärajan laskemisen myötä mahdollisesti vain 11 miljoonaa euroa. Into korostaa, ettei laskelmissa ole huomioitu tarkoituksenmukaisesti muiden palveluiden tarpeen kasvua tai tulevaisuudessa syntyviä kustannuksia, jos nuori putoaa yhteiskunnan ulkopuolelle. Tämä voi merkitä esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmien, pitkäaikaistyöttömyyden, asunnottomuuden ja rikollisuuden kasvua. Näiden ongelmien hoito tulee yhteiskunnalle merkittävästi kalliimmaksi. Riskinä on myös, että nuoret jäävät entistä enemmän vaille palveluita, joita jälkihuolto ei ole heidän kanssaan heille vaatimassa.

JÄLKIHUOLTOA TULEE KEHITTÄÄ JA VAHVISTAA, IKÄRAJAA EI PIDÄ LASKEA

On huomattava, että jälkihuoltoa annetaan 25 ikävuoteen asti vain tarvittaessa, eli jälkihuolto voi päättyä jo 23-vuotiaana tai aiemmin, jos sille ei nähdä tarvetta. Riittävä aika tuen mahdollisuuteen on tärkeää nuorille, jotka ovat erityisen haastavassa tilanteessa eikä heillä ole omaa tukiverkostoa.

Jälkihuollossa nuorten pitäisi saada laadukasta ja yksilöllistä tarpeisiin vastaavaa palvelua. Etsivän nuorisotyön ja työpajatoimijoiden kokemukset kuitenkin kertovat, ettei riittävää tukea ja tapaamisia ole nuorille jälkihuollosta aina järjestynyt. Ratkaisuna ei saa olla tuen poistaminen, vaan sen laadun ja saatavuuden varmistaminen sekä alueellisen yhdenvertaisuuden vahvistaminen.

Myös esityksessä todetaan, etteivät jälkihuollon toimintamallit ole valtakunnallisesti yhdenmukaisia, toteutus vaihtelee hyvinvointialueittain, eikä jälkihuollossa aina ole riittävästi yhteen sovitettuja monialaisia tukipalveluja tai vierellä kulkijoita tukea tarvitseville nuorille. Tämä perustelee jälkihuollon kehittämistä ja vahvistamista – ei sen rajoittamista.

Into katsoo, että jälkihuollon ikärajan laskeminen on inhimillisesti ja yhteiskunnallisesti kestävä päätös. Into vastustaa ikärajan laskua.

Pietikäinen Reetta

Into - etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta